

АНГЛОМОВНА СТОМАТОЛОГІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ (семантичний аспект)

Стаття присвячена вивченню семантичного аспекту стоматологічної термінології в англійській мові на матеріалі спеціалізованих та загальномовних словників. В роботі запропоновано тематичну класифікацію англійських стоматологічних термінів.

Ключові слова: термінологія, термін, семантичний аспект, стоматологія.

Тхор Н.М. Англоязычная стоматологическая терминология (семантический аспект). *Статья посвящена изучению семантического аспекта стоматологической терминологии на материале специализированных и общезыковых словарей. В работе предложена тематическая классификация английских стоматологических терминов.*

Ключевые слова: терминология, термин, семантический аспект, стоматология.

Tkhor N.M. English dental terminology (semantic aspect). *The article deals with the study of dental terms in the English language. The final aim of the work is to study and analyze features of the given group of medical terms. The research has been done on the basis of several dictionaries, namely Dental Dictionary, New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language, The Oxford English Reference Dictionary. The volume of investigated material is 14 terms, obtained by consecutive selection. Terminology constitutes the greatest part of every language vocabulary. It is also its most intensely developing part, the class giving the largest number of new formations. The following thematic subgroups of the analyzed terms have been singled out: names of dental diseases, names of devices and medicine that dentists use in their practice, names of dental operations, names of the organs of the mouth cavity, names of teeth, names of the branches of dentistry and names of the dentists specialized in some particular branch.*

Key words: terminology, term, semantic aspect, dentistry.

Одним із основних завдань сучасної лінгвістики є стратифікація словникового масиву певної мови за різними параметрами, зокрема, за сферою вживання тієї чи іншої лексичної одиниці [3, 24].

Завдяки розширенню меж людських знань і науково-технічному прогресу росте потреба в нових визначеннях вже освоєних понять, а також для понять в нових галузях науки і техніки, і, відповідно, розширюється словниковий склад, причому розширення йде, в значній мірі, за рахунок нових термінів [2]. Так, зокрема, сучасна медична література містить багато термінів, що з'явилися протягом останніх років, деякі з раніше вживаних термінів набули нові й додаткові значення, частина з них стала виходити з уживання, переходячи в розряд застарілих. Це пов'язано з інтенсивним розвитком медицини, впровадженням у науку і практику досягнень науково-технічного прогресу, появою безлічі нових методів діагностики і лікування, приладів і інструментів медичного призначення; також спостерігається істотний прогрес у сфері біохімії, молекулярної біології, генетики та інших суміжних з медициною наук. Усе це не могло не відбитися на стані медичної лексики [1]. Саме вищевказані факти обумовлюють актуальність даного дослідження.

Узагальнено під термінологією розуміється сукупність термінів даної галузі знань, виробництва, діяльності тощо. Оскільки терміни тієї чи іншої галузі відбивають поняття, які є взаємопов'язаними і представляють певну систему, то і між термінами, що їх виражають, є зв'язок, який поєднує їх у систему. Тобто під термінологією слід розуміти не просто сукупність, а систему термінів, що поєднує поняття, якими вона оперує. Термін завжди наділений якістю позначати наукове поняття, яке складає з іншими поняттями відповідної галузі науки одну семантичну систему. Терміну переважно притаманні однозначність, точність, стислість, незалежність його значення від контексту [3, 24].

Мета роботи полягає у виявленні семантичних особливостей досліджуваних термінологічних одиниць, а також специфіки представлення їх значення у тлумачних словниках англійської мови.

Матеріалом дослідження слугували 14 термінологічних одиниць та їх дефініції, зафіксовані у спеціалізованому енциклопедичному словнику зі стоматології *Dental Dictionary*, а також їх тлумачення у загальних словниках англійської мови, а саме: *New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language* та *The Oxford English Reference Dictionary*.

Проаналізувавши та узагальнивши приклади вибірки, пропонуємо розкласифікувати їх на декілька підгруп залежно від тематичного вираження. Тематична класифікація досліджуваної термінології базувалася на визначенні того чи іншого терміну у зазначеній енциклопедії. Загалом нами було виділено 7 тематичних підгруп, а саме:

- назви різноманітних стоматологічних захворювань та аномалій;
- назви ліків, матеріалів та приладів, якими лікарі-стоматологи користуються у своїй практиці;
- назви різноманітних стоматологічних маніпуляцій та операцій;
- назви органів ротової порожнини;
- назви зубів;
- назви галузей стоматології;
- назви лікарів-стоматологів за спеціалізацією.

Найбільшу чисельність мають перші дві підгрупи із вищевказаних. Так, термінологічні одиниці на позначення різноманітних стоматологічних захворювань налічують 38 номінацій, що складає 21 % від загальної кількості вибірки, наприклад:

“Abrasion: *Loss of tooth structure caused by a hard toothbrush, poor brushing technique, or Bruxism (grinding or clenching the teeth)”* (4);

“Caries *is a progressive destruction of any kind of bone structure, including the skull, ribs and other bones, or the teeth. Caries can be caused by osteomyelitis, which is a bacterial disease. A disease that involves caries is mastoiditis, an inflammation of the mastoid process, in which the bone gets eroded. Dental caries is one of many types. Dental caries affects different parts of the teeth (enamel, dentin, or cementum) in the crown or the root of the tooth. Nearly all cases contain bacteria such as streptococcus mutans and lactobacillus, which produces lactic acid as the products responsible for the caries”* (4);

“Hypodontia: *Hypodontia is the condition of naturally having fewer than*

*the regular number of teeth. Hypodontia explains a situation when there is a missing number of 6 teeth or less. The condition of missing over 6 teeth is called **oligodontia**. In caucasians, the most commonly missing teeth are the wisdom teeth (25-35%), the upper lateral incisors (2%) or the lower second premolars (3%). The congenital absence of all teeth is called **anodontia**. Hypodontia is often familial, or associated with ectodermal dysplasia or Down syndrome. A similar condition is **hyperdontia**, in which there are more than the usual number of teeth” (4).*

Як бачимо з наведених прикладів, дефініції стоматологічних захворювань у спеціалізованому словнику містять не тільки пояснення суті аномалії (*Loss of tooth structure, a progressive destruction*), а й пояснення причин хвороби (*structure caused by a hard toothbrush, can be caused by osteomyelitis, is often familial, or associated with ectodermal dysplasia or Down syndrome*), її наслідків (*affects different parts of the teeth*) та навіть зазначення термінів на позначення споріднених хвороб (*hyperdontia*).

Звичайно, у сучасній медицині майже всі із зазначених захворювань підлягають лікуванню, тож не дивно, що тематична підгрупа термінів на позначення ліків, матеріалів та приладів, якими лікарі-стоматологи користуються у своїй практиці, налічує таку ж кількість одиниць, як і попередня – 38 – і також складає 21 % від загальної кількості вибірки. Наприклад:

“**Clasp**: Device that holds a removable partial denture to stationary teeth” (4);

“**Braces**: Devices used by Orthodontists to gradually reposition teeth” (4);

“**Dental Floss**: A waxed or unwaxed piece of nylon string that is inserted between the teeth and moved in an up/down fashion for the removal of plaque or other food deposits” (4);

“**Inlay**: A strong, durable material made outside the mouth used to replace part of a tooth (can be metallic or tooth-colored) and is cemented or bonded once it is constructed. Compare to a **filling** which is packed into the tooth. An inlay is an indirect restoration” (4);

“**Novocain**: A generic name for the many kinds of anesthetics used in the dental injection, such as Xylocaine, Lidocaine, Novocain and other local anesthetics. Novocain has not actually been used for decades. See “**Local Anesthetic**” (4).

Як бачимо з наведених прикладів, дефініції термінологічних одиниць, що входять до складу зазначеної тематичної підгрупи, мають яскраво виражену функціональну спрямованість, тобто пояснення для чого використовується той чи інший прилад, матеріал, препарат. До того ж, проаналізовані визначення містять також опис характеристик даних об'єктів: колір, склад (*waxed or unwaxed piece of nylon string, can be metallic or tooth-colored*). Як і в попередній підгрупі, відзначимо наявність посилань на споріднені терміни та їх визначення.

Наступна група стоматологічної термінології, яку ми розглянули, налічує 33 одиниці, тобто складає 18% від загальної кількості вибірки, є тематично пов'язаною із попередньою і позначає назви різноманітних стоматологічних маніпуляцій та операцій, що їх здійснює лікар-стоматолог під час лікування.

Наведемо приклади деяких із них:

“**Bleaching**: Chemical or laser treatment of natural teeth for whitening effect” (4);

“**Bonding**: The covering of a tooth surface with a composite resin, to correct stained or damaged teeth” (4);

“**Cleaning**: Removal of plaque and tartar from teeth, generally above the gum line” (4);

“**Curettage**: Removal of diseased tissue from a periodontal pocket” (4);

“**Extraction**: Removal of a tooth” (4).

Аналіз даної групи енциклопедичних дефініцій показав, що до їх складу входить зазначення суті процесу операції (*Removal of a tooth*), приладів, за допомогою яких вона виконується (*Chemical or laser treatment*) та її фінальний результат (*for whitening effect*).

П’ята частина всієї вибірки (20 % або ж 36 термінологічних одиниць) є назвами органів ротової порожнини, наприклад:

“**Alveolar Bone**: The jaw bone that anchors the roots of teeth” (4);

“**Socket (dental)**: Dental alveolus are sockets in the jaws in which the roots of teeth are held in the alveolar process of maxilla with the periodontal ligament. The lay term for dental alveoli is tooth sockets. A joint that connects the roots of the teeth and the alveolus are called gomphosis. Tooth sockets are found in the maxilla and the mandible” (4);

“**Palate**: The hard and soft tissues forming the roof of the mouth”;

“**Lingual**: The area pertaining to or around the tongue. Also referring to the tongue-side as opposed to the cheek-side. See “Buccal, Facial.” (4).

У даній групі енциклопедичних визначень превалює зазначення місця знаходження того чи іншого органу ротової порожнини (*pertaining to or around the tongue*) та його опис (*hard and soft tissues*).

Оскільки стоматологія як галузь медицини займається лікуванням зубів, то назви останніх ми виділили в окрему тематичну підгрупу, хоча, звичайно, вони відносяться до попередньої групи термінів на позначення органів ротової порожнини. Зазначена тематична підгрупа включає до свого складу 16 термінологічних одиниць, тобто 9 % від загальної кількості вибірки. Серед проаналізованих прикладів відзначимо, зокрема, ті, які називають зуби в залежності від їхнього місця знаходження:

“**Anterior Teeth**: The six upper or six lower front teeth” (4);

“**Cuspids**: The large pointed teeth at the corners of the mouth, located between the incisors and bicuspids. Also known as canine or eye teeth” (4);

“**Incisors**: The four front teeth referred to as **central** and **lateral incisors**, located in the upper and lower jaws and used to cut and tear food. The central incisors are the two teeth in the middle of the mouth and the lateral incisors are next to the central incisor, one on each side” (4).

Як бачимо, дані дефініції містять не тільки зазначення місця знаходження певних зубів, а й їх опис (*large pointed teeth*) та призначення (*used to cut and tear food*).

Нами також зафіксовані приклади термінів, які називають зуби в залежності від віку людини:

“**Deciduous Teeth:** Commonly called baby teeth, the first set of (usually) twenty teeth” (4);

“**Six-year molar:** The first permanent tooth to erupt, usually between the ages of five and six” (4);

“**Permanent teeth:** The thirty-two adult teeth that replace the baby, or primary teeth. Also known as secondary teeth” (4).

Крім цього, існують також окремі терміни на позначення природних та штучних зубів, наприклад:

“**Abutment:** The natural tooth that holds in place a fixed or removable bridge” (4);

“**Bridge:** Prosthetic (false) teeth or row of teeth that spans between two natural teeth” (4);

“**Denture:** Removable (partial or complete) set of artificial teeth” (4).

Як бачимо, окрім зазначення штучності зубів, є також інформація про їх місце знаходження (*that spans between two natural teeth*) та можливість бути знятими (*Removable*).

Стоматологія, як і будь-яка інша наука, не є чимось неподільним та цілісним. Її багатолітній розвиток сприяв появі декількох галузей, назви яких ми також зафіксували у досліджуваному енциклопедичному джерелі. Вони складають 4 % від загальної кількості вибірки (7 термінологічних одиниць). До них, зокрема, належать:

“**Cosmetic Dentistry:** Treatments performed to enhance appearance (e.g., bleaching, veneers)” (4);

“**Endodontics:** The branch of dentistry concerned with the treatment of the dental pulp or nerve of the tooth. The most common procedure is a root canal” (4);

“**Orthodontics:** A specialized branch of dentistry that corrects malocclusion and restores the teeth to proper alignment and function. There are several different types of appliances used in orthodontics, one of which is commonly referred to as braces” (4);

“**Pediatric dentistry:** The specialized branch of dentistry that deals solely with treating children’s dental disease. Also referred to as pedodontics” (4);

“**Periodontics:** The dental specialty that deals with and treats the gum tissue and bone that supports the teeth” (4).

Таким чином, енциклопедичні визначення термінів, які входять до даної тематичної групи, містять зазначення того, що це галузь стоматології (*A specialized branch of dentistry*) та детальне роз’яснення, чим саме займається та чи інша спеціальність (*dentistry concerned with the treatment of the dental pulp or nerve of the tooth*). Знову ж таки спостерігаємо посилення на споріднені терміни (*Also referred to as pedodontics*).

Звичайно ж, якщо існують вузькі галузі стоматології, то ними займаються відповідні спеціалісти. Саме ця тематична група є останньою у нашій класифікації та складає 5 термінологічних одиниць або 3 % від загальної кількості вибірки. Серед прикладів подібних термінів відзначимо, зокрема:

“**Periodontist:** Dental specialist with expertise in surgically treating the effects of periodontal disease” (4);

“Endodontist: *A specialist who treats injuries, diseases and infections of the tooth pulp*” (4).

Крім цього, нами також зафіксовані терміни на позначення наукового ступеня лікарів-стоматологів, а саме:

“DMD: *Doctor of Medical Dentistry*” (4);

“DDS: *Doctor of Dental Surgery*” (4).

Серед розглянутих термінологічних одиниць нами було зафіксовано приклади термінів, які тематично не відносяться до жодної з виділених тематичних груп, і тому вони були виокремлені у підгрупу «інше», наприклад:

“HIPAA: *The HIPAA privacy rules, which healthcare providers must comply with beginning April 14th, 2003, are part of a broad band of legislation contained in the Health Insurance Portability and Accountability Act, or HIPAA, which Congress adopted into law in 1996*” (4).

В ході нашого аналізу семантичного аспекту англomовної стоматологічної термінології ми неодноразово відзначали наявність споріднених термінів та синонімів у досліджуваних одиниць. Так, нами було зафіксовано 12 термінологічних одиниць, які мають синоніми. Серед них, зокрема, відзначимо наступні:

“Bad Breath (Halitosis): *There is nothing more uncomfortable for you and those around you than bad breath. This condition can be painfully embarrassing and put a damper on your social life, not to mention a job prospect. And really nothing beats the feeling of a clean, fresh mouth. To avoid bad breath, daily maintenance is essential. Before you spend any money on breath mints, gums or breath strips, remember that those generally only help for a short time. Only good oral hygiene and regular cleanings at your dentist will ensure you never get in an embarrassing social situation because of bad breath*” (4);

“Bicuspid or Pre-Molar: *Transitional teeth behind the cuspids*” (4);

“Partial anodontia, known as **hypodontia** or **oligodontia,** *is the congenital absence of one or more teeth. Congenital absence of all wisdom teeth, or third molars, is relatively common*” (4);

“Gum: See **“Gingiva**” (4);

“Gum disease: See **“Periodontal disease”** (4).

Як бачимо, зазначені синоніми є оригінальними, тобто існують в одній мові (англomовній термінології) і їх можна віднести до термінологічних дублетів, тобто слів із різним походженням.

Цікавим є те, що навіть назва стоматології як науки в англійській мові має два варіанти:

“Dentistry – the science of the care of the teeth” (4);

“Stomatology – the branch of medicine dealing with the mouth and its diseases” (4).

Зазначимо, що перший із даних термінів є французького походження, тоді як другий – грецького (від *stoma – mouth + logos – discourse*).

Таким чином, розгляд семантичного аспекту англomовної стоматологічної термінології дав нам змогу виділити у її складі декілька тематичних груп, розглянути особливості їх визначення в енциклопедії та проаналізувати явище синонімії в рамках зазначеної термінологічної системи.

Перейдемо до розгляду представленості англомовних стоматологічних термінів у загальних тлумачних словниках. Для нашого порівняльного аналізу було вибрано два тлумачних словника, а саме: *New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language* та *The Oxford English Reference Dictionary*.

Зазначимо, що вибірка за даними лексикографічними джерелами складала 4 термінологічних одиниці, тобто менше половини із загальної кількості вибірки за енциклопедичним словником – лише 45 %.

Справа в тому, що словникові тлумачення решти із зафіксованих одиниць відносять їх до загальної медичної термінології, без зазначення їхньої стоматологічної специфіки. Це, зокрема, можна прослідкувати на наступному порівнянні декількох тлумачень із *New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language* та спеціалізованої енциклопедії *Dental Dictionary*:

“Abscess: *A tooth abscess or root abscess is pus enclosed in the tissues of the jaw bone at the tip of an infected tooth. Usually the abscess originates from a bacterial infection that has accumulated in the soft pulp of the tooth. This is usually but not always associated with what is commonly described as a dull throbbing excruciating ache. A tooth abscess typically originates from dead pulp tissue, usually caused by untreated tooth decay, cracked teeth or extensive periodontal disease. A failed root canal treatment may also create a similar abscess. There are two types of dental abscess. A periapical abscess starts in the dental pulp and is most common. A periodontal abscess begins in the supporting bone and tissue structures of the teeth”* (4);

“Abscess – *a localized collection of pus occurring anywhere in the body”* (5).

Отже, як бачимо, дефініція у тлумачному словнику обмежується загальним зазначенням місця виникнення даної патології.

Серед тих 40 термінологічних одиниць, що зафіксовані у даних тлумачних словниках як терміни, що відносяться до стоматології, можна виділити назви органів ротової порожнини, основних стоматологічних захворювань та приладів, якими оперують стоматологи.

Візьмемо для порівняння визначення кореня зубу у загальному та енциклопедичному словнику:

“Root: *The part of the tooth below the crown, normally encased in the jawbone. It is made up of dentin, includes the root canal, and is covered by cement”* (4);

“Root – *the part of an organ etc. by which it is attached to the body, the root of a tooth”* (6).

Як бачимо, дефініція спеціалізованого словника містить більш детальну інформацію про даний орган, його місце знаходження та склад, тоді як загальний словник обмежується зазначенням функції цього органу ротової порожнини.

“Tartar: *Calculus or tartar refers to calcified deposits on the teeth, formed by the continuous presence of dental plaque. Its rough surface provides an ideal medium for further plaque formation, threatening the health of the gingiva. Calculus absorbs unaesthetic stains far more easily than natural teeth. Calculus*

accumulations occur in the absence of adequate oral care" (4);

"**Tartar** – a deposit on the teeth consisting mainly of calcium phosphate" (5).

Знову ж таки відзначаємо більш широкий обсяг інформації про дане стоматологічне захворювання у спеціалізованому словнику, незважаючи на те, що як : *New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language*, так і *The Oxford English Reference Dictionary* є словниками тлумачно-енциклопедичного типу.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розгляді структурних параметрів стоматологічної термінології в англійській мові.

Список літератури

1. Вит Ю.В. Терминология и ее место в языке / Ю.В. Вит // IV Міжнародна науково-практична конференція з питань методики викладання іноземної мови, пам'яті професора В.Л. Скалкина. 27-28 січня 2005.: 3б. Наук. праць. – Одеса: Астропринт, 2005.- С. 258-263.
2. Гринев С.В. Введение в терминоведение / С.В. Гринев. – М., 1993. – 250 с.
3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006.- 716 с
4. Dental dictionary. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.dentpedia.info/dental-education/dental-dictionary>
5. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – Danbury, 1993. – 1216 p.
6. The Oxford English Reference Dictionary. – Second Edition. – Oxford – New York, 1996. – 1765 p.

References

1. Vit, Ju.V. (2005). Terminologija i ee mesto v jazyke. In IV Mizhnarodna naukovo-praktichna konferencija z pitan' metodiki vikladannja inozemnoї movi, pam'jati profesora V.L. Skalkina. 27-28 sichnja 2005.: Zb. Nauk. prac'. – Odesa: Astroprint, 258-263.
2. Grinev, S.V. (1993). Vvedenie v terminovedenie. Moscow.
3. Selivanova, O. (2006). Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediya. Poltava: Dovkillya-K.
4. Dental dictionary. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.dentpedia.info/dental-education/dental-dictionary>
5. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language (1993). Danbury.
4. The Oxford English Reference Dictionary. (1996). Second Edition. – Oxford – New York.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2017 р.